Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 96 (10388) | 1977 чылдың апрель 24, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Ортаа 2 коп.

«САЛЮТ-5»: орбитага он ай

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). 1976 чылдың июнь 22-де чер чоогунуң орбитазынче салып үндүрген «Салют-5» эртем станциязының башкарылгалыг ужудуушкуну он ай дургузунда чедиишкинниг үргүлчүлеп турар.

Москваныы-биле 14 шак турда станция Черни долгандыр 4885 эргилиишкинни кылган. Апрельдиң 15-те шимчээшкининиң траекториязын коррекциялаан соонда станцияның орбитазының хемчээлдери мындыг болуп турар:

—Черниң кырындан эң-не ырай бээри—273 км;

— Чер кырынга эң-не чоок эртери — 260 км;

—долганырының үези—89,6 минута;

—орбитаның ийленчээ—51,6 градус.

Ажылдарның программазынга дүүштүр, космоска үр ужудуушкуннуң байдалдарынга станцияның борт системаларын, аппаратураларын болгаш агрегаттарын улам ыңай шенээри үргүлчүлеп, ол ышкаш эртем-техниктиг шинчилелдерни болгаш шенелделерни чорудуп турар.

Станцияның үзүктээштеринде микроклимат бердинген хемчээлдеринде турар: атмосфера базыышкыны—мөңгүн-суглуг хоорзаның 800 миллиметри, температура—Цельсияның 21 градузу. Телеметриктиг информацияның медээлеринден алырга, станцияның борт системалары чогумчалыг ажылдап чоруур. Черге кээп турар информацияны ажылдап кылып турар.

«Салют-5» станция ужудуушкунун үргүлчүлеп турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң амгы чыылдазының бүрүн эргезиниң хуусаалы төнүп турары-биле холбаштыр, ол Советтерге эвлечелиг сонгулдаларны чорудар дугайында РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң Президиумнарының Чарлыктары, бүгү эвилелдешкен болгаш автономнуг республикалар-биле бир төмей, апрель эгезинде үнгүлээн. Сонгулдалар бүгү чурттуң девискээринге чаңгыс хүн—1977 чылдың июнь 19-та, воскресеньеде, болуп эртер. Күрүне эрге-чагыргазының чер-чер органнарынга ам болур сонгулдалар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга белеткелдерниң, СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү совет улустуң күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрүүшкүнүнүң үезинде эртер деп турары-биле онзагай. Ол байдалдар амгы сонгулдаларның чурттуң амыдыралынга политиктиг чугула болуушкун болур ужур-утказын улам күштелдирип, ажылчы чоннарның бот-идепкейин бедидеринге, Советтериниң болгаш хой-ниити организацияларының масса-политиктиг организакчы ажылын улам идепкейжидиринге улуг идигин бээр.

ССРЭ-де бүгү эрге-чагырга ажылчы чоннар депутаттарының Советтеринин нүүрү-биле хоорайның болгаш көдээнин ажылчы чоннарының холуунда турар болгай. Ынчангаш чон Советтериниң депутаттарын ботқары бүгү-ниити, ден болгаш дорт сонгулда эргезинге үңдезилээш, чажыт бадылаашкын-биле сонгуур. Сонгукчуларның ол эргезин бүрүн хандырар, чер-чер Советтеринге сонгулдаларны идей-политиктиг бедик деңнелге эрттирер төлээде, бүгү талалыг хынамчалыг белеткел ажылдарын чорудары эргежок чугула.

Тыва АССР-ниң девискээринде бо чугула кампанияга белеткелдер, еске бүгү черлерде ышкаш калбарын эгелээн. СЭКП хооркомунун, райкомнарының оргкилдистерининиң эргелекчилериниң, хооркүүском болгаш райкүүскомнар секретарыларының сонгулда кампаниязы-биле холбашкан семинарлары чоокта болган. Республиканың бүгү районнарында партия организацияларының секретарыларының, көдээ Советтер ажыллакчыларының сургаалдалыг семинарларын организастаан. Районнарның болгаш хоорайның сонгулда комиссияларының составынга ажылчы чоннарның төлээлекчилерин депшидери доозулган, округтарны, участоктарны тургузуп эгелээн.

Ынчалзажок сонгулдалар-биле холбашкан улуг ажыл чүгле чаа эгелеп, чамдык ажылдар өскүм чоруп турар дээрзин демдеглээри чугула. Моон ужурунда сонгулдаларга белеткелдер талазы-биле тайылбыр-массалыг ажылды калбартыр, организастыг болгаш техниктиг белеткелдерни шапкынчыдар талазы-биле республиканың парыя, совет болгаш хой-ниити организацияларының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар.

Агитпунктуларның, культура албан черлериниң, агитаторларның, политинформаторларның болгаш лекторларның ажылын партия организациялары улам идепкейжидип, оларның составын четчелен, ажыл планын эде көрзе эки. Социалистиг демократияны, совет сонгулда системазын, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеиниң иштики болгаш даштыкы политиказын, чер-чер Советтеринге сонгулдалар дугайында Дүрүмүү ажылчы чоннарга калбаа-биле тайылбырлаарын, хүннүң болгаш үенин ажыл-агыйжы сорулгаларын боттандырарынче масса чонну идепкейлиг киириштирерин чедип алыры чугула.

Сонгулдаларның организас-техниктиг белеткелдеринче СЭКП хооркому, райкомнары, хоорайкүүскомнар, партия организациялары болгаш хоорай, суур, көдээ Советтери чугула кичээнгей салыр ужурлуг. Бо сонгулдаларда Кызыл хоорайның, бүгү районнарның болгаш хоорайларның, суурларның, көдээ Советтерниң сонгулда комиссиялары, хой участок комиссиялары, сонгулда округтарының хой саналыг комиссиялары тургустунар. Оларны сонгулда Дүрүмүнде айыткан хуусааларында тургускаш, аная эн төлептиг белгаш идепкейлиг, ажыл-хереки эки билир кижилерни депшидип киирген турарынче сагыш салыр херек.

База бир чугула айтырыг болза, сонгулда участоктарын болгаш агитпунктуларны таарымчалыг эки өрен-бажыңнар-биле хандырары, оларны көрүүлүг кылдыр дерип-шимээри, эргежок чугула литературалар, солуннар, журналдар-биле четчелээри, оларга дежурныйлаашкынны организаттаары болур. Сонгулдаларның кол документилериниң бирээзи—сонгукчулар данзыларын тургузарынче амдан эгелеп кирер. Оларны четчелээринге, хынаарынга болгаш чарлап дыннадырынга агитаторларны, Советтериниң активтерин калбаа-биле киириштирери чугула.

«Бистин ниитилеливистин демократизми улус эрге-чагырганының эн-не төлөдеттирилгелиг органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң хой таладыг ажыл-чорудулгазында чайыннанчаа-биле илереттинип турар» деп, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнуң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында демдеглээн. Маңгаа холбаштыр алырга, ам болур сонгулдаларның чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазының, социалистиг демократияның улам ыңай хөгжүлдезинин бүгү улусчу көрүлдези болур ролю улам бедээн. Ынчангаш Совет бүрүзү, депутат бүрүзү сонгуткан хуусаазының дургузунда кылган ажылын, ажыл-агый сорулгаларын болгаш сонгукчуларның берген чагыгларын канчаар күүсеткенин ажылчы чоннарга илеткеп бээр хүлээлгелиг. Сонгулдаларга болгаш чон мурнунга отчеттарга белеткелди чорутпушаан, эки дуржулганы байыдарынче, күүсеттинмээн үүлдерни чедир кылырынче, ажыл-хереке четпестерни шалыпкын чайладырынче чогуур кичээнгейни салыр ужурлуг.

Сонгулда кампаниязының чоруп турар үезинде тайылбырмассалыг болгаш организакчы ажылды улам идепкейжидери, бо политиктиг чугула ажылга профэвилел, комсомол организацияларының, ажылчы чоннарның чогаадыкчы ниитилелдериниң, эвилелериниң, бот-ажыл-чорудулгалыг организацияларының болгаш хой саналыг активтерниң идепкейлиг киржилгеи сонгулдаларга белеткелдин болгаш эрттирериниң чедишкинниг болурун хандырар.

МАЙ БИРНИҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

КАЛЕНДАРЬДА—МАЙ

Апрель айның төнеринге чедир каш-ла хонук арткан. Кызыл хоорайның бүдүрүлгелеринде Май мурнунуң социалистиг чарыжы калбарган. Социалистиг чарышта киржип турар мурнакчы коллективтерден медээлерни моок адаанда парладывыс.

Кызылдың № 24 магазининин коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга уткуштур калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, планныг даалгазын бо чылдың бирги кварталында база багай эвес күүсеткен. Ол магазиннин директору Нина Федоровна Матюковадан амгы үеде ажылының байдалының дугайында айтырарымга мынча диди:

— Бистин магазинивисте ажылдап турар кижи бүрүзү Май 1-ниң байырлалын төлептиг уткуур дээш, ылангыя апрельде күжеиишкинниг ажылдаан. Бо айда 107,7 мун рубльдиг бараанын сайгарар планныг улус бис. Ол даалганы бо хүннерге чедир 145 мун кылдыр күүсеткениви улуг байырлалга белээвис болур.

Ол магазинге кире бээрге, ишти-дашты арыг болгаш барааннарны чурум-чыскаалдыг кылдыр делгээни өөрүнчүг. Келген кижилерге садыгжылар Валентина Паршина, Лидия Икунина олар эвилең-эвилдек бараан болуп турарлар.

* * *

Май бетинин күш-ажылчы вахтазында Кызылдың пиво заводунда Вера Пермьякова удуртқан бригада бедик көдүрүүшкүнүг ажылдап турар. Бо коллектив онгу беш чылдың ийиги чылының бирги кварталында планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседир дээш шалыпчы ажылдааның заводтуң план киллизинин улуг экономизи Марина Александровна Александрова сеткил ханыышкын-биле чугаалады.

Вера Григорьевнаның бригадазының кежигүннериниң кылып турар ажылы бөдүүн: олар чондан келген саваларны арыглап чугаан, продукция үлей кудар цехке дужаар хүлээлгелиглер. Мурнуку үелерде, ылангыя бо чылның эрткен айларында, бо бригаданың четпес ажылдаанындан оске цехтер ажыл чок апарган таварылгалар черле туруп көрбээн. Ынчангаш, ол коллектив бирги кварталда планчыг онаалдазын үүс дөртен ажыг хүү күүсеткен. А бо хүннерде олар май эгезинин үлүүнде ажылдап турарлар.

Д. ЧЫДЫМ.

ДООСТУП ТУРАР

Тараалан «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары часкы шык базырыышкынын организастыг черудуп турар. Сарыглар Очур-Саттың удуртқан № 4 ховутрактор бригадазының кежигүннери 2550 гектар чер илииртээр даалгазын апрельдиң 18-те дооскан. Социалистиг чарыштың ук тиилекчилеринге совхозтуң дирекциязының, парткомнун, ВЛКСМ комитединиң болгаш профэвидел ажылчын комитединиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан болгаш Күш-ажылчы алдар тугун көдүрген.

Совхозта № 6 бригаданың кежигүнү Ондар Начын-оол, № 4 бригададан Михаил Бумба-Хуурак, № 2 база № 3 бригадаларның механизаторлары Лүндүп Кызыл-оол, Ондар Ленский олар чарыштың мурнуку одуруун быжыг эзлеп келгеннер. Мындыг соруктуг болгаш демниг иштин түнелинде Кур-чернин шыгын базырар ажыл бо хүннерде дооступ турар.

Х. ХӨКТҮГ-ООЛ.

БЕЛЕТКЕЛДИ КАЛБАРТЫР

Соңгулдаларга уткуштур

АЖЫЛДАП КИРИПКЕН

Кызылдың көдээ районунда ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгулдаларга белеткелдериниң баштайгы ажылдары эвилеп шалыпкын чоруп турар. Көдээ Советтерге, Каа-Хем суур Совединге болгаш район Совединге сонгулдаларның округтары тургустунган. Көдээ Советтерге сонгулда талазы-биле 200 округ, 8 комиссия, суур Совединге сонгулда талазы-биле 31 округ, район Совединге сонгулда талазы-биле 75 округ тургустунган болгаш оларны райкүүскомнун шиитпирибиле бадылаан.

Районнуң сонгулда комиссиязының составынга ажылчы чоннарның төлээлекчилерин депшидери доозулган. Оларның аразында «Көк-Тей» совхозтуң мурнакчы саанчызы Д. Б. Сат, «Кара-Хаак» совхозта партком секретары Б. Ч. Ондар, СЭКП Кызыл райкомунуң секретары Л. А. Бедарева болгаш өске-даа активтер кирген. Оон ашгыда район девискээринде 10 сонгулда участоктары, чер-черде агитпунктулар база тургустунган. Агитаторлар болгаш агитпунктулар чоокку хүннерде ажылдап кириптер.

Ш. КАНДАН,
Кызыл райкүүскомнуң секретары.

ОКРУГТАР ТУРГУСТУНГАН

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгулдаларга белеткел ажылдары Барыын-Хемчик районда калбарган. Районнуң сонгулда комиссиязынга ажылчы чоннарның төлээлерин депшидери доозулган.

Чоокта чаа районнуң хоорай, суур болгаш көдээ Советтериниң даргаларының болгаш секретарларының семинары болуп эрткен. Аная ам болур сонгулданы бедик деңнелге организастыг эрттиреринин дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Районда 12 агитпункт тургустунган. Оларның аразында сонгулда кампаниязында ажылдаарынга эки белеткенген агитпунктулар хой. Ылангыя «Шекпээр» совхозта Суг-Бажы сут-бараан фермазында агитпунктунуң ажылы өскелерден эки болуп турар.

Районнуң көдээ Советтеринге сонгулда талазы-биле 175 округтар, Кызыл-Мажалыктың суур Совединге—45, Ак-Довурак хоорай Совединге—50, район Совединге—75 округтар тургустунган.

М. ХЕРТЕК,
Барыын-Хемчик райкүүскомнуң секретары.

«Шын» солун Күш-ажылчы алдар тугун механизатор Көгел Ойдупович Хомушкунуң ажылынга турааскаадып көдүрген.

Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң механизатору Көгел Хомушку сөөлгү беш хонукта шык базырар үлүүн 250 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Хову ажылдакчылары!

Мурнакчылардан үлегер ап, үе-шакты бүдүрүкчүлүг ажыглаар, ажылдың шынарын бедидер дээш улам соруккур ажылдаңар! Өл-шык дээш демисел — бедик дүжүт дээш демисел-дир. Шык базырыышкынын дүргедедир соругла-биле тракторларның анаа турар чоруун болдурбазын болгаш механизаторларның ийи-үш ээлчег-биле ажылдаарын чедип алынар! Күш-ажылчы чедиишкин — Май бирниң байырлалынга төлептиг белек.

ЧЕРНИҢ КЕЖИИ

Час—чылдың дорт эргилдезинде эн-не өөрүнчүг үе: өөт ситендеп эгелээш, дириг амытаннарга чедир бүгү бойдус чаа шинчи кирер. Ынчан тараажы кижиниң сеткил-сагыжының көдүрүүшкүнүн хемчээптер деңнелге тывары берге.

Меа—тараажы мен. Мээң сагыжымның саймааралы-даа, өөрүшкүзү-даа — черле бүгү амыдыралым чер ажылы-биле тудуш. Ынчангаш черли, черниң кежиин болгаш чер ажылдакчызының ажылын үнелеп билир мен. Кижи бүрүзүнүң ыңдыг болуру дыкала күзенчиг.

Чер — кайгамчыктыг бүдүрүкчү күш, бүгү кежиктиң чаякчызы, амылыг бойдустуң азыракчызы. Ону камгалаар, кадагалаар болгаш сөйзырадыр соругалыг бис. Ол соругла Коммунистиг партиянын болгаш Совет чазактың ачызында чедишкиннег боттаныр турар. Хову ажылында автоматизация, механизация, химизация болгаш суттарылга, хөрзүн үреливишкиниге удур демисел болгаш сорт ажылы...— шупту оон чижээ. Ол улуг күш ыжыге дүжүт болуп эгиттинер ужурлуг.

Бистиң черивис, шыпэн-ла, байлак. Ол биске дүжүттү ыңдаар шаа-биле берип турар. Ынчалза-даа бис ону оон-даа хөйнү алыр соругалыг бис. Ыңдыг болганда бүгү күштү, арга-дуржулганы болгаш эртем-билигни ол соругланы боттандырарынче мөөнөөрн чугула. Ынчан черниң кежиин хөйнү ап болур.

Черден хой кежикти алыр дээш эвээш эвес хемчеглерни ап турар бис. Ынчалза-даа ол хемчеглер чогуур негеддезинге ам-даа четпес. Ажылнитн организастаң турарындан эгелээш, агротехниканың дүрүмнеринге чедир ыңдыг таварылгаларны кайыын-даа көрүп болур. Чижээлээрге, эрткен чылын органиктиг чемишчидилге төккен бир щолувуске демир-дес, сөөк, ыыш, дугуй болгаш оон-даа өске чүүлдер бар болду. Бок сиген база эмгежок. Чемишчидилге кыдыр өдекти дүрүм эзутаар белеткеваанның херечизи бо. Минералдыг чемишчидилгени ажыглаарының дүрүмнери база сагыттынмайн турар. Хорзун картазы чок, хорзуңнуң холумаа билдинмес болгаанда, кандыг чемишчидилгенин чүү хире чажарын тывары берге. А даан чашкан чемишчидилгенин ажыы чок. «Чемишиткен хирезинде дүжүдү белиивес кандаан шол боор» деп чугаа безин үнүп турду.

Чүгле чемишчидилге-биле дүжүттү бедилин алыры база болдунмас. Маңгаа үреливиниң байдалы, оон чажар хуусаазы, черни ацдарганының хаалы, хөрзүнүнүң шыты, ону болбаазырадыры болгаш оон-даа өске янзы-бүрү негелделерни шуптузун хандырары чугула. Ол соругла-биле дүжүт дээш демиселлди, ол бүгү ажылды хары угда чорудар херек. Ынчан чер бодунуң кежиин кижиге харам чок бээр дээрзинге чигаанныг турбас.

Бистиң бригадавыс 3200 гектар тарылга шөлдүт. Ол шөлдү эрткен чылын-на ацдарын, бок үлүжүн үзүткеп, белеткеп алган бис. Кыжын хар тудуп, далбыладывыс-даа. Моон мурнунда чылдарда харны хат хадып аппаар турду, ам хөрзүнде шык хой сиңген. Ону кыска хуусаада базырын алдывыс. Бок үнүштерниң өөрүмнери көстүп кээрге, илгир болгаш культиватор-биле оларны чок кылыр, оон-биле черге-лештир минералдыг чемишчидилге чаштырар, хөрзүнүң дүшпльник болгаш өске-даа чепсек-биле болбаазыралыр бис. Органиктиг чемишчидилгени көвүдедир төктүвүс. Үреезин чаштырылгазын майның ортан үезинде чорудар бис. Оон соонда база-ла катап бок үнүштер-биле демисел чорудар. Бо ажылдар шол бүрүзүнге, культура бүрүзүнге чаштыс аай эвес, ангы-ангы дээрзин чугаалап каайн. Ынчалза-даа бистиң бригадавыста агротехниканың кол оорчалаа-даа бистиң бригадавыста агротехниканың кол оорагазы бо. Оон ачызында эрткен чылын бир гектарга онаалштыр 9 центнер тараашы алдывыс. Бо чылын 10 центнерни алырый шиитпирлээн бис.

Бистиң совхоз — республиканың тараадан ажыл-агыйларының бирээзи. Ынчалзажок чер ажылынче кичээнгей ам-даа сула. Эрткен частан бээр безин кол агровомнар үүн катап солуштуу. Тарылга эзлештирилгеи шиитпирлээн, чамдык шолдерде дилиндектен тарыыр арганы безин ажыглавайн турар. Үреезин ажылы база сула. Хөрзүн үреливишкиниге удур техника чедишпес. Черле ынчан четпестерниң кайызы ол дээр. Бригаданың бодундан хамаарыкыр четпестерни боттарывыс чайладып аптар-дыр бис, а тускай эртемпиглер болгаш дирекция шиитпирлээр айтырыглар эзлээн ужамдыгын келди. Бо соругларны боттанырга черниң эдилели экижиир, дүжүдү улам бедиир ужурлуг. Ынчангаш чер ажылын ниити дем-биле чорудары чугула.

В. ЯНЧАТ.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Тиилелге» совхозта № 5 хову-трактор бригадазының бригадири.

РЕДАКЦИЯДАН: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюнович Янчат бодунуң черге, чер ажылынга болгаш чер ажылдыларга бодалын кончуг шын бижээн. Ынчангаш ук чүүлдү колхоз, совхозтарга, хову-трактор бригадаларынга, суттагчы звеноларга чугаалажып көөрү чугула. Черден хой кежикти алырынга чүү доктар болуп турарыл, чүү кылза эки—бүгү-ле бодалынарны биче бижиирлерни диледивис.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин төлептиг уткууру дээш база онгу беш чылдың ийи чыл планын улуг байырлалга чедир күүседир дээш чарыштың эгелекчилериниң кыйгырыы-биле республика найысыладының үлептүр болгаш транспорт бүдүрүүлгелери, тудуг организациялары, садыг, коммунал ажылагый черлери бо чылдың бирги кварталында шалыпкын ажылдаан, чамдык чедишкиннерни чедип алган. «Тыва септелге тудуг» трезинин тудуг кезектери кылыр заводу, столоваялар болгаш рестораннар трезин, амыдырал техникалы септээр чер, Кызылдың сүт заводу, бирги бажын эргелели, телеателье, «Кызыл тудуг» эргелели, найысыладың аъш-чем бараанларының садыы болгаш өске-даа коллективтер эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге, хой болгаш эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп, калбак хереглелдин бараанларын улам хөйнү сайгарган.

Чоокта чаа СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу, ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединин күүскому болгаш ВЛКСМ хооркому онгу беш чылдың үйнги чылының башгайгы кварталының түнелдерин чугаалажып көргеш, социалистиг чарыштың тиилекчилерин илереткен.

Үлетпүр бүдүрүлге черлериниң бирги черин хоорайның сүт заводу, тудуг организацияларындан — «Кызыл тудуг» эргелели, амыдырал хандырылга бүдүрүүлгелериниңдеп — телеателье, садыг организацияларындан — аъш-чем бараанларының садыы эзлээн. Бо коллективтерге СЭКП хооркомунун, хоорай Совединин күүскомунун болгаш ВЛКСМ хооркомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыпсырын шиитпирлээн.

Үш айлар иштинде Кызылдың телеательези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 112,6 хуу бедиткен болгаш амыдыралга ачы-дуза чедиреринин планын 111 хуу күүсеткен. «Кызыл тудуг» эргелели тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чигедип, пландан ажыр хой-хой арыг орулганы чедип албышаан, керээлиг ажылдарның планын 102,2 хуу күүсеткен. Кызылдың аъш-чем бараанларының садыы сайгарылга даалгазын 101,4 хуу боттандырып, садыг алыкчыларны хандырарының культуразын бедиткен. Хоорайның сүт заводу продукция сайгарар планын 110,6 хуу күүседип, оон ассортиментизин кабарткан болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедиткен.

Республика найысыладының күш-ажылчы коллективтериниң хой кезин үш айларның планда кордүнген даалгаларын болгаш боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедишкиннег күүсеткеп түнелдеп коштүп турар. Кызыллың үлетпүр бүдүрүлгелери 755 мун рубльдин продукциязын пландан ажыр кылын үндүргеп.

Шынарның болгаш ажыктыг чоруктун беш чылының ийигизинин чартык чыл планын болгаш социалистиг хүлээлгелерни хуусаадан эрте күүседир, Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин чедишкиннег уткуур дээш чарыш найысыладың күш-ажылчы коллективтериниң аразында экижидер талазы-биле боттуг хемчеглерни ап, саратовчуларның чаңгыс-даа хоорайдар коллектив чок болурун чедип алырынче кыйгырыын калбаа-биле деткин турар.

Т. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

ПРОДУКЦИЯНЫ АТТЕСТАТТААР

Продукцияның шынарын бедидери совет улустун амыдырал-чүрүттүлгазын улам чаагай-жылдарында онза үжүр-дузалыг боон турар. Чоннун садыл алыр эргазының улам улгадып турар чоруу оларның хереглээр баразаннарының чүгле шынарын болгаш ассортиментизин эжиждерин эвес, харын база аянныг-чараш, амгы үеин баразаннарын хөлүү бүдүрүүн өгеп турар. Моон алгаш көөрге, продукцияның шынарын эжиждери чүрүтүн экономиказын улам хогжүдүүнүн эрегжок чугула үүлү болу берген.

Продукцияның шынарын тодарадыры, ону эжиждериниң аргаларын тывары продукцияны аттестаттаар ажылды система ёзугаар шыгыы чорударын өгеп турар. Республиканың үлетпүр бүдүүлгелери соолгу чылдарда продукцияны аттестаттаар ажылды алаан идепкейиктен. Иниги-биле кылын турар продукцияның 30 хуудан аттестаттаан болгаш 3 кылыгларга тодаргайлаарга даг-дүгүүн өйи марказыга болгаш Кызылдың дзараныдга фабриказының бир платьезинге күрүүнүн Шынар демдээн тывыскан. Ол ышкаш 114 кылыгларга шынарның бирги категориязын тывыскан.

Ынчалда-даа Тываның бүдүүлгелериндە продукцияны аттестаттаарының ажылында четпестер эвээш эвес. Кызылдың хлеб заводу, «Тудуг кезектери» комбинат, пиво заводу, «Тыва көдээ - тудуг» трестин демир-бетон кылыглар заводу ышкаш кол-кол бүдүүлгелер бо чугула ажылды шуут кылбайн турар. Кызылдың туулбу заводу болгаш өске-даа бүдүүлге черлери амга чедир өйин чергениң продукциязын бүдүрүүн үргүлүүлевишаан турары четпес. Чүге дээрге, амгы үеде өйнги чергениң продукциязын мөөнүн садар өртектерге чиигелде кылырының дугайында айтырыг тургустунуп келген. Ону шиитпирлээн соонда ам-даа бүдүүлгелер кайы хире карылгага таваржыр апаары билдингээ-дир.

Аттестация дээрге, продукцияны кандыг-бир чергениң шынарынче шилчидип, үнелээ-биле кыызгаарлаттынмас. Продукцияга аттестация кылырда ону кылын турар дерег-херекселдерин чазартыр азы солуур, контроль-ду күүтелдирер. Ол ышкаш ону кылыр чиг-этти болгаш материалдарны хывап хүлээп алыр, ажылчын кадрларның мергежилин бедидер, заводтуң бодунга аттестацияны кылыр дээш өскедаа хөй-хөй хемчеглерни алыр апаар. Аттестация кылгаының соонда бирги чергеже шилчиткен продукцияны дээди чергеже көдүрүп, өйнги чергениң кылыгларын чаа үүлдер-биле солуурун баш удур планнаары негеттинер. Кылыр бүрүүнүн даартагы салымхуузун бөгүн баш удур өйнде, планнаар үжүрлүг. Үүгле ындыг таварылгада тус-тус бүдүүлге черлериниң болгаш нинти республиканың-даа берип турар продукциязының шынарын хайгаарап, башкарарының системазы үре-түүнелдиг болур.

«Львов областың үлетпүрүүнүн мурнакчы бүдүүлгелериниң продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын партия организацияларының болгаш колдективтериниң ажылдан кылыр болгаш ажыглаарының талазыбиле ажыдының дуржулгазының дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди хүлээп алгаш, ол дуржулганы калбаабиле өөренип турган, чүрттүн бүгү бүдүүлгелериниге ындыг комплекстиг системаны ажыглаарын сүмелээн.

Продукцияның эки шынарлыг кылдыкларын башкарар комплекстиг системазы шынар дугайында айтырыгны чаа ёзугбиле көөрүп негээр. Продукцияның шынарын башкарарының, тодаргайлаарга, оон эки шынарлыг болдуруп чедип алырының комплекстиг азы каттышкан системазы дээрге, ону планнаарының, кылын үндүрериниң, а оон соонда сайгарарының болгаш ажыглаарының-даа-бедик деңнелдиг болдуруп хандырарынче угланган хемчеглериниң, арганың каттышкан, тудуш харылаалы ол болур. Ол система бүдүүлгениң директорундан өгелээн ажылчынынга чедир, продукцияны кылыры-биле холбашкан бүгү-ле белетнел, хандырылга, хыналда черлерин шынарны эжиждеринге тудуш холбаалыг кылдыр ажылдаарын хандырар.

Продукцияның бедик шынарлыг болдуруп чедип алырының кол үүлү комплекстиг системаны планнап, ажыглаарының баштайгы базымнары бистин республикада база кылдының турар. Ынчалза-даа Тываның автосептелге заводу, дзараныдга фабриказы, Росводпромның демир-бетон кылыглар заводу, сүт комбинадындан ангыда «Каа-Хем» разрези, «Тудуг кезектери» комбинат, «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжышкының дээн ышкаш оскелда улуг-улуг бүдүүлгелер бо чугула ажылче ам-даа эгеден кирбээн. Комплекстиг системаны бүгү-ле черлерге ажыглаары албан болдуруп СЭКП ТК-ның докладында онзалап айыткан турбуже, бо бүдүүлгелериниң удуртукчулары ону боттандырбайн турар.

Шынарның комплекстиг системазын кандыг-даа бүдүүлге черлериге бар-йын чыл иштинде тургузуп болурун львовчуларның дуржулгазы коргүүкен. Чижээ, Кызылдың дзараныдга фабриказынга ук системаны 1977—78 чылдарда боттандырын өгеп шыдаар. Ынчаарга Тываның автосептелге заводунга баштай кылыгларны күүдүе стандарттарын ёзугаар кылырын чедип алгаш, бо айтырыгке кирер болза таарымчалыг.

Продукцияның шынарын экижидериниң дараазында чугула үүлү техниктиг контроль черлериниң ажылын шыгыгыраадын, сайзырангайжыдары болур. Бо талазы-биле ажыл ылангыя «Тыва көдээ тудуг» трестин демир-бетон кылыглар заводунда, бадык заводунда, Кызылдың туйбу заводунда, «Тудуг кезектери» комбинатта болгаш өске-даа бүдүүлге черлериндە четпес тургустуктан. Контролёрлар чогуур чепсек-херекселдер болгаш хемчеңшкин үүлдери-биле хандыртынмаан. Ындыг болурга, канчан черле шынар деңнелин кзредин шыдаарын?

Бүдүүлге черлериниң кылыгларын стандарт ёзугаар бүдүрериң хандырарының хемчеглерин алыры чугула боон турар. Республиканың ыяш чазан кылыр үлетпүрүүнүн бүдүүлгелериндە күрстандартты ажыглаар ажыд багай чорун турар. «Тудуг кезектери» комбинатта, а ол ышкаш «Сельхозтехника» каттыжышкының септелге кылыр бүдүүлгелериндە демир-бетон кылыгларына, чазаныдга ажылдарына күрстандартты долузуубиле барымдаалаайн турар.

Амгы үеин үлетпүр продукциязының болгаш ону кылыр чиг-эттин-даа шынарын хемчеңшкин херекселдери чоннга илередиги берге. Хемчеңшкин херекселдериниң ролю ылангыя бо беш чылда дыка улгатканы. Республиканда, а ол ышкаш Кызылда-даа чамдык бүдүүлге черлериниң хемчеңшкин херекселдериниң болгаш автоматиказының байдалы куду деңнелде турары хыналдадан илерээн. Хемчеңшкин приборлары—деңнелер болгаш автоматика херекселдери бар-даа болза, ону ажыглаар бедик мергежилдиг кадрлар чедишпес. Оон түүнелинде олар үредип, баксыраар болгаш анаа тургулаар. Ынчангаш продукцияның хемчеңшин азы шынарын ында анаа-ла карак-биле хемчеңш, тодарадыры чанчыл апарган. Чижээ, сүт комбинадының хемчеңшкин херекселдериниң 90 хуузу үрелип, ажыглаадан үнген.

Социалистиг чарыштың бедик деңнел-биле организастаан, оон түүнелдериң чогуур үелериндە ону шынарының экижидери-биле холбашкан хөй талалыг хемчеглерге оны рольдуг боон турар. Бүгү улустун социалистиг чарыжы продукцияның шынарын бедидериниң күүлүг чепсең болуру билдингир. Чүрттүн мурнакчы бүдүүлгелериниң дуржулгазы продукцияның шынарын, кижи бүрүүнүн ажылының шынарын үүгле комплекстиг хемчеглерни ап турган бедидип болурук коргүүн турар. Москваның, Ленинградтың, Свердловскиниң, Саратовтун, Ярославльдың, Львовтун мурнакчы бүдүүлгелериниге ол дугайын херек кылырда шевен көрген.

Продукцияның шынарын бот-боттарына холбашпас, ангы-ангы хемчеглер-биле эжиждин шыдаттынмазын база катап демдеглээр херек. Ынчангаш чиг-эттин, материалдарның, тус-тус кезектерниң, кылыгларның болгаш бүгү продукцияның шынарын эжиждер дизе, бот-боттарына холбашкан комплекстиг хемчеглер херек.

Бо бүгүнү барымдаадан турган, база эрткен 1976 чылда кылган шынар болгаш ажыктыг чорук көрүүделаринин түүнелдериниге үндезилээн, республиканың бүдүүлге, пехтер, участектар бүрүүнүе, ажылдаар чер сапыпга таарышкан хемчеглерни ап, шынарны бедидериниң комплекстиг хемчеглерни алыр болгаш бо талазы-биле системаны ажыглап кылгаш, ажыглаары чугула сорулга боон турар.

Ю. МИТЮКОВ.

стандарттар болгаш хемчеңшкин техниказынга күүне хайгаараның Тыва лабораториязының начальниги.

ӨӨРЕДИЛГЕ-БИЛЕ КҮШ-АЖЫЛ ХОЛБААЗЫ

Молдав ССР-де чаа хевирниң 12 өөредилге черлери—совхоз-техникумнар бар. Аңаа 18 мергежил талазыбиле ортумак звеноның специалистерин белеткээр. ПМА-ның корреспондентизи Ивэн Жосул ындыг өөредилге черлериниң бирээзи болур В. И. Ленин аттыг агрономиктиг совхоз-техникум дугайын моон адаанда чугаалап турар.

Көдээ ажыл-агый техникумнарынга теория талазы-биле башкылаашкын колдаары билдингир болгай. Үүгле бүдүүлге практиказының үезинде сургуулдар технологтуг чорудулгалар-биле танышын, бүдүүлгени эргелеп башкарарынга өөренирлер. Аныяк специалистериниң практикага быжырымчалыг өөренин, чанчыгын алырына чангыс эвес чыл үнер болгай.

Совхоз-техникумга чер ажылының талазы-биле кол-кол мергежилдерни билир, ортумак звеноның мергежилдиг ажылдакчыларын, ажыл-агый адырларын эртемге үзелеп эргеленген башкарарының аргаларын болгаш принциптерин институттарга-да шингээдип алган удуртукчуларны өөредин турар.

Шак ындыг өөредилге черлериниң бирээзи—В. И. Ленин аттыг агрономиктиг совхоз-техникум чазаган хөрүүнүг Бельц ховузунда. Цаульдың суурда турун турар. Ук совхоз-техникум 1963 чылда тус черде совхоз баазазында тургустунган. Өөредилге аудиториялары, кабинеттер, лабораториялар баштайгы үеде Цаульдун парк-заповедникинде эрги бажыңларга турганнар.

Эрткен чылдарда манда хөй чаартылгалар болгулаан. Өөредилге корпузу, общежитие, башкыларга болгаш совхоз ажылчыннарына чырык, чылыг бажыңнар, универсалдыг болгаш ном магазиннери, амыдырал хандырылга бажыңы, амбулатория болгаш аптека, 1060 уруглар өөренир школа, автоматтыг телефон станциялыг почта бажыңы, спорт комплекциз, столовая туттунгулаан. 1973 чылдан бээр «Колос» деп санаторий-профилакторий ажылдап турар. Аңаа чылдын-на 700 ажыг кижи дыштанып турар. Культура бажыңынын тудуу доостун турар.

Техникумнун өөредилге баазазы быжыккан. Чаа корпуска хары үзүн 960 кижи өөренин болур. Амгы үеиң чаа аппаратуралары болгаш херекселдери-биле дериттинген лекция залдары, кабинеттер, лабораториялар ында бар. Ылангыя агрохимия лабораториязында фотоэлектрокалориметр р д е р, фотометр тургузун каан. Оларның дүзээзы-биле хөрүүнде болгаш чемнинчидилгелерде кайдыг хоолуг бүдүмелдер барын чазыг чон тодарадын ап болур.

Совхоз-техникумда крыша болган хаалары чок «аудиториялар» база бар. Ол дээрге—карак четпес ханнылын чорутканы ажыглаг черлери-дир: ында 3 мун ажыг гектар тарылга шөлү, 600 гектар садтар болгаш виноград шөлдери бар. Ол ышкаш коллекция шөлү база бар, ону «дириг альбом» деп адаардар. Чүрүтта өстүрүп турар тараа культураларының барык бүгү сорттары ында бар.

Сургуулдардан болгаш совхозтун дуржулгалыг ажылчынпарындан четчелеп турган трактор-хову бригадаларының материал-техниктиг баазазы шыырак: оларда 90 трактор, 30 комбайн, 60 автомашина, көдээ ажыл-агыйның ажыы-бүрү 500 ажыг машиналары бар.

Совхозтун шөлүн дынамчалыг болбаазырадын, агротехниктиг чеднишхиннери чуткүдүг ажыглап келгениңден тараа культураларындан бедик дужуттуг доктаамал өстүрүп ап келген. Чижээлээрге, 1975 чылда күрүнеге чаа дужуттуг сатканындан ажыл-агый миллион рубль орулганы алган.

...Тараа, таакшы тарын өстүрер болгаш мал чемнери бүдүрер талазы-биле ортумак звеноның специалистерин ук совхоз-техникумда өөредин турар. Бо өөредилге чылында ында 1500 ажыг оолдар, кыстар өөренин турар, оларның 960-ы стационарда. Олар догерези доосканаан азы доосканаан ортумак эртемниг болуп турар.

Аңаа шингээдип алдынган бүгү теоретиктиг билигдер практика кырынга шаап-да быжыглаттынган турар кылдыр совхоз-техникумның өөредилге программазын шачаар турусукан. Бирги курска сургуулдар тараа культураларын ажаан өстүрериниң аргаларын шингээдип албышаан, көдээ ажылагый техниказын өөренирлер. Технологтуг практика үезинде сургуулдардан тускай бригадалар тургузар. Оларны дуржулгалыг специалист азы башкызы удуртур. Бригэдэ бүрүүнге чогуур участокту берип каарга, ол ону болбаазырадыр. Сургуулдар үшүү курска барган тракторну-даа, комбайнны-даа, машинаны-даа чорудун билир, дуржулгалыг тараазылар болу бээр.

Үшүү болгаш дөрткү курстарга практиканың иниги байдазы өскерин бээр. Сургуулдар бүүн чартык ай дургузунда ажыл-агыйның дузалакчылары болун ажылдаарлар. Соолгу бүдүүлге практиказын колхозтарга болгаш совхозтарга барын эрттирерлер. Доозукчулар аңаа шуут-ла бригадирлер болгаш агрономнар боон ажылдаарлар. Совхоз-техникумун өөредилге программазында: специалист кижи машиналарны чорудун, күш-ажылдын чеңсек-херекселдерин болгаш көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинин ажыы-бүрү звеноларын эртемге үзелеп практика кырынга эргеден башкарын билир ужуулуг деп айыткан сорулгазы ынчаар амыдыралда боттанын турар.

Өөредилге үезинде сургуулдар шинчилел ажылының үндезинери-биле танышар. Дуржулга болгаш коллекция шөлдерине башкыларының болгаш специалистериниң удуртулгазы-биле шинчилел ажылдарын чорудар.

Ортумак звеноун специалистерин белеткээриниң чаа бо системазы республиканың дашкар безин улуг сонуургалды хайыктырын турар. Сопуургаан келген кижилерге молдав өөнүктер арга-дуржулгазын чугаалап берип, ону херек кырынга көргүзүп турар.

Совхоз-техникумда интернационалчы найыралдың клуву база бар. Оон кежигүннери сургуулдар боттары боон турар. Олар Совет Эвиделинде ажыы-бүрү республикаларда болгаш даштыкы хөй-хөй чурттарда үе-чергелери-биле чагаалажып турарлар.

Совхоз-техникумда орустар, молдаванар, украиннер, а ол ышкаш болгарлар, Гвинея-Бисаудан келген оолдар, кыстар кады өөренип, ажылдап турарлар.

(ПМА).

Кишинев.

Ажыглаалга кирер чугула тудугда

ЭДИКТИРИЛГЕ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Республиканың ажыглаалга кирер ужурлуг тудугларынга туйбунун болгаш оон-даа өске чамдык тудуг материалдарының чедишпейн турарындан оон хуусаазы узамдыгып, тудуу чедир ыыдынмаан объектилериниң санынче оларның дыка хөйү шилчип турар. Ону болдурбас, база тудугларны четчир саныг туйбу-биле хандырар айтырыг үүгле Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводу ажыглалга кирген соонда шиитпирлеттинер. Ынчангаш бо бүдүүлгеин дарый ажыглалга кирер дээш чагыкчылар-даа, керээлиг организациялар-даа оон тудуунда ажылдың темпизин шапкынчыдып турар.

Элегес-Аксында туттунун турар хана материалдары кылыр бо завод — эртем-техниканың эң чаа дериг-херек с е л д е р и-биле хандыртынган. Совет Эвиделинде баштайгы ындыг завод Улан-Үдэ хоорайда эрткен чылын ажыглалга кирген, а ийи дугаар завод бистин республикада тутунун турары бо.

Бо чылын ажыглалга кирер ужурлуг заводтун девискээринге кире бээрге, ында ажылын хайныыкан. Кол корпуста тургускан дериг-херекселдерни болгаш бүдүүлге чорудулгазының эгезинде турар дериглериниң иштинде эдиктирилгеан ам-даа үргүлчүлевишаан. Заводтун кол инженери Василий Константинович Набока —шенелдеэдиктирилге ажылынчыг чорун турарын, ында салдыган дериг-херекселдерниң чогумчалыг ажылдан турарын тайылбырлаавышаан, карьерден алган дой-довуракты туйбу болу бээринге чедир эртер орузун, технологтуг шугумнун ажылдаар байдалын биске таныштырды. Ол 2 шугумнун баштайгызы ажылдап эгелээринге колдуунда белен. Дой-довурак, орттеткен дой болгаш хомур-даш холумактыг белеткеттинген чиг-эт тускай камераларга кевиртинген соонда, туйбу орттедир печкаларга келир. Ол печкаларның баштайгызын ажылдап эгелээринге белеткен турар.

— Бо печкаларны ажылдадын эгелээринге чедир 20 ажыг хонук иштинде одап, оларны кургадыры чугула. Ол ажылды майда эгелээр бис. Бир эвес печка кургадылганы чогуур хемчээл ёзугаар эрткен болза, үүгле ынчан ону туйбу орттедири-биле ажыглап эгелээр — деп, В. К. Набока чугаалааш, ол печкаларны ажылдадын эгелээринге хереглээр чамдык материалдарны Тываның автосептелге заводунун ажыглаарынга таарышнае ыыдыр кылганы шаптыктан турарынга хомудады.

Бо ажыл ам доостуруниче чоокшулап келген. Туйбу орттедири эгелээрге, печка бүрүүнче бирээзинде-ле 3 мун туйбулуг 40 вагончугаштар шуужун киргеш, 38 шак эрткен соонда оон бөлөн туйбу боон үнерге, оон бир талакы эжиндеп база ынча туйбу печкаже кирер. А оон ажылы бичин-даа үүктел чок болур. Ол участокта эдиктирилге ажылдары ам-даа үргүлчүлевишаан.

Үүгле Тывада эвес, а Совет Эвиделинде эң чаа дериг-херекселдерлиг завод болганда, Элегес-Аксында туттунун турар бо чугула тудугну ажыглаага кирериниге дузалажыры-биле бистин чуртувустун хөй-хөй хоорайларындан келген тускай эртемниглер нарын дериг-херекселдерни эптеп тургузарынга, ону эдиктир ажылдадырыга дузалажып, тус черниң кадрларын өөредип турардар.

— Кевиртинген туйбуларны чогуур хемчээл-биле үүе кезер, оларны вагончугаштарга эптей салыр ужурлуг автоматтарны эптеп тургускаш, бирги технологтуг шугумну ажылдаарынга белеткеп тур бис. А бо ажылдан турар оолдар дээрге заводтун бодунун тургузукчулары, оон баштайгы эллери-дир—деп, тудуг материалдары үлетпүрүнге хереглээр машиналарын Бүгү-эвилел эртемшинчилел институтунун Ленинградта эртем-конструктор квадизинин эргелекчилиниң орадакчызы Вадим Владимирович Ревин чугаалады.

Ажыгдалга удавас кирер ужурлуг бо чугула тудугнун ажылын ында тургустунган штаб тодаргай удуртун, хүнде кылган ажылды түүнеевишаан, даартагы сорулгаларны чугаалажып, ажылда бар четпестерни дарый чаладырының хемчеглерин ап турар.

Республиканың тудугаарынга чылда 50 ажыг миллион кезек туйбу бээр Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводунда ажыл-иш хайныыышынын. Ынла салдынган чаа дериг-херекселдериниң шенелде-эдиктирилгеин үргүлчүлевишаан.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТАРДА:

«Северовостокэ л е к т р о монтажтың» Красноярскиден келген бригадазы автоматиканы болгаш электри шугумун эдип турары. (үстүнде)

«Сибирьтехмонта ж т ы н» Кызылда участогунун эдикчилери: (солагай талазадан) Б. Башкирцев, Г. Горев (бригадир), В. Мусохранов.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары.

Ажылдың партийжи, чогаадыкчы стили

УКРАИН ССР. Запорожтун автомобиль заводу «Коммунар» онгу бөл чылдың баштайгы чылында опаалдадан ажыр 930 биче литражтыг «Запорожец» автомобильдерни белеткеп үндүрген, ол хүлээлгелериндە бижиттингениниңден 230 хөй болун турар.

Беш чылдың өйнги чылының опаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, Улуг Октябрьның 60 чыл оон төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш ам бүдүүлгеде калбарган. Ону заводтун партия организациязы баштап турар. Ол, бүдүүлгенин ажыктыын, күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн улам ынай бедидериниң, үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидериниң курлавырларын дилеп тып турар.

Түс-тус кижилериниң база бригадаларының хүлээлгелерин күүсеткениниң дугайында информацияны, чарыштыг удуртун турарының дугайында мастерлериниң отчедун доктаамал дыннап турар, аныяк ажылчыннарга болгаш хожудан турарларга дузаламчы коргүзериниң организастаан, мурнакчы дуржулганын солчулгазын чорудун турар.

ЧУРУКТА: заводтун эптелге цегинде. Мастер А. Скорин (он талазында) аныяк ажылчыннар Л. Солонюк, Т. Соколов, А. Кривенченко болгаш Е. Чернобут оларга эллчегнин ажылының түүнелинин дугайын дыннадып турары.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.

КОЛ ЧҮВЕ—КҮҮСЕЛДЕ

Чөөн-Хемчик районунун Ийме көдээ Советиниң күүскому Советтиң организас-массалыг ажылын үениң негеллезинге дүүштүр чорудар дээш чамдык ажылларны кылын турар. Советте 25 депутат, бир депутаттар бөлүү, 6 доктаамал комиссиялар бар, суурда 12 ататкварталдар ажылдан турар. Күүском оларны дамчыштыр, партия организациязының удуртулга деткимчезинде, Советтиң организас-массалыг ажылын башкарып турар.

Советтиң сессияларын 1976 чылда 6, 1977 чылда 1 удаа эрттиргилээн. Депутаттарның сессия эрттиреринге киржидгези болгаш оон хүлээп алган шиитпирлерин боттандырар дээш организастыг ажылларга өскелкейн өскен. Көдээ Советтиң күүскому чугула амыдыралды айтырыгларны бодунун хураалдырынга база тургузуп турар.

Күүском депутаттарны болгаш Советтиң активтерин бүдүрүлге, улус өөредилге, малдың камгалал, спорт, культура аалын черлериниң аайы-биле чугула участоктарда хүнаан тургускан. 1976 чылда депутаттар хүнүн 2 удаа эрттиргеш, Херээженнер, клуб, библиотека чөкүлеллери болгаш спорт комитеди ынчалга конференцияларын, диспуттарны, спортчу маргылдаалларны эрттирип турар. Депутаттардан Н. Монгуш, К. Ондар, О. Ховалыг олар сөңкукчулары-биле ажылды ажыждип, боттарының отчёттарын 2—3 удаа бергилеп, округтарында сөңгукчуларны колхоз бүдүрүлгезинге бүрүн киирриштирген. 1976 чылда чонгук хуузуда малынгаан күрүнеге садар өт планын 103 хуу ыылдыр, а дүк садар планын база күүсеткен.

Ынчалаажок көдээ Советтиң күүскому болдуун база үстүүр партия, совет органнарының база күрүнеге дужаары кудулаан. Бир эвес 1976 чылдың өйн айларында колхоз 25 тонна сүтү бүдүргеш, оон 19 тоннаны күрүнеге саткан, бараанныг продукция 76 хуу турган болза, 1977 чылдың өйн айларында 22 тонна сүтү бүдүргеш, оон 15 тоннаны күрүнеге саткан, а бараанныг продукция 68 хуу болган. Бода малдың семиртилгези болгаш деңзизи база шоолуг өскүзүн. Эрткен чылдың ол үезинде күрүнеге саткан бир бода малдың ортумак деңзизи 250 кг турганындан ам үүгле 258 кг четкен.

Үстүнде чижектерден көөрге, мал продуктуларын бүдүрериниң кудулааны мал чеми сиген, саван, концентрат четчир турда болган ол дээрге үүгле күш-ажылды организастаанының четпезинин база бүдүрүлгезин эртемге үзелеп башкарар айтырыгның колхозта куду деңнелде тургустунганы-биле таймылыыр-латтынар.

Колхоз баштаар чери, көдээ Советтиң күүскому механизатор кадрларының ортузунга үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин четпес боттандырын келген. Оон түүнелинде көдээ Советтиң девискээринде Ленин аттыг колхоз 1976 чылда күрүнеге садар планнын эштен өскезин күүсетнээн. Колхозта күш-ажылдың сагыыга-чуруму, бүдүүкчүлүү чавыс, машина-техниканы долу күчүзү-биле ажылдатпайн турар. 1977 чылдың январь-февраль айларында сүтү бүдүрери ажылды кошкаткаңыылан тракторлар болгаш кожут машиналарының септелгези өскүм темнилиг чорун турган. Үрезин четче арыглаттынмаан, хереглен турарынга ам-даа 200 тонна үрезин четпес. Шолдерге одек тогуушкунунун планы күүсеттинмээн, минералдыг чемнинчидилгениң камгалал-калгалалы багай. Заправка чанында хар кырында 56 тонналы теп каан чыдар.

Мал чаи төлү камгалал ап турарында чидириг улуг. Төрүүр 4430 хоюндан 3161 хой төрээн, 3061 хураганны камгалап алган, азы 100 баш чаш хураган хораан. Төрүүр 250 ажыг ийээдин үүгле 49 ийек тораан, оон 39 бызааны камгалап алган. Ниитилиг малында хорамча, самчыгдал улуг болбушаан.

Көдээ Совет 1976 чылда бодунун бюджелинин орулгалыг кезин күүсеттээн. Ниитизиннде 308 өрегеден 133 өреге 266 рубль түдүг үлдүрүүн бо хүннерге чедир төлөөн. Страхованиеден 998 рубль чедир чыгдынмаан.

Көдээ Советтиң херек эмгелели саидаргай. 1976 чылда сессияларны 6 удаа эрттиргенин аас-биле бадыткап турза-даа протоколдарны шынар чок тургускан болгаш чамдык сессиялардың материалдары шуут чок. Күүском хураалдарының протоколдарындан чаңгыс-даа четче, шын бижиттинген протокол чок. Август, сентябрь айларда хураалдар протоколдары чок боон турар. Советтиң 25 депутаттарының үүгле 10 депутаттың соцүкчуларга отчёттар бергениниң протоколдары бар. Тургустунган доктаамал комиссиялардың папка-документилери четчелеттинмээн.

Ажылчы чоннарның хомудал билдириишкиннериниң үчёду багай, 1976 чылда 4-ле билдириишкин бүрүүнеттинген, оон өйнзинге харыы берлинген, бердинмээн билдинмес. Советтиң күүскомунун кежигүннери чонну хүлээп тылар-биле шыңгыы чугаа чорутпайн турар. Чижээ, Ондар Бурзуулада 50 ажыг, Гюлюш Самбуулда 60 ажыг шээр мал, элээн хой боля мал. Ховалыг Дазар-оолда 20 баш болза, 60 ажыг шээр мал бар. Нормадан ажыг малдыг өске-даа хөй хаматыыар бар. Көдээ Советтиң девискээринде хөй-ниити черлериниң болгаш суурун ниити сапитарыг байдалы куду деңнелде.

Көдээ Совет кадрлар-биле ажылды кошкаткан. Колхозта культура-чырыдышкын, улус өөредилге шугумунда ажылдан турарлардан дээскан ажыл-херек дээш хуузда харысалгалыг болурунга белгелде кошкак, оларны плетке-лерин, отчёттарын күүскомнарга, сессияларга дыннап чугаалашпайн турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Ийме көдээ Советинин мурнунда салдынган ажылагый болгаш культура турузуушкунларының чугула сорулгаларын чедишпиниг боттандырар төлөөде, Советтиң күүскому организас-массалыг ажылдың деңнелин улам бедидер болгаш ажыл-херекти удуртуруун арга-методун сайзырангайжыдары чугула болуп турар. Маңаа кол чүүл планнарның болгаш хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин чедип алыры болур дээрзин күүскомнун ажылы бадыткап турар-дыр.

В. ҮЗЕК.

Чөөн-Хемчик райкүүскомнун оргкилдизинин штаттан дашкаар эргелекчизи.

Чоннуң кадыы дээш

ХООЧУННАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Кызылда республиканың кеш аарыгларын эмнээр диспансерде, өске бүгү эмнелгелерде дег, ажыл-ишкайышкынныг: ааражнарны шинчээн, амбулаториялга эмнедирип-биле чорудар аазы аарыг даылаан болза эмнелгеге чыттырар, аарыг улусту өскаар, эмнээр дээш кандыг ажыл чок дээр боор.

Бо берге, чымыштыг ажылга хөй чылдарда үзүктел чок ажылдап келген эмчи Зоя Степановна Токареваның үлүг-хуузу эвээш эвес. Ол Киров областың Уркун хоорайга төрүттүнген. Аңаа ортумак школаның чеди классын доскаш, 1935 чылда өскен, төрээн хоорайынга медицина училищезинге өөренип киргеш, 1938 чылда ону чедишкиннинг доскан. Медицинаның тускай ортумак эртемин чедип алган аныяк кыс ол-ла хоорайынга үш чыл иштинде фельдшерлеп ажылдавышаан, шилип алган мергежилинге ынактылы күштелип, медицинаның дээди эртемин чедип алыр күзелин боттандырары-биле шудургу белеткеник турган.

1946 чылда Иркутскиниң медицина институтун доскан, неверолог тускай мергежилдиг аныяк эмчи Тывага чедип келген. Кызылга болгаш районларга эмчи кадрлар чедишпейн турган болгаш дээди эртемниг аныяк эмчини кадык камгалал министиниң Тес-Хем районуң эмнелгезиниң көл эмчизи кылдыр чоруткан.

— Баштайгы дөзеде таваржып турган бергелерни чугаалаваска-ла четчир. Чүге дизе үе болгаш чаа өзүп олурар Тываның хире-шаа-даа ындыг турган. Район иштинге чүгле ийи эмчи турдувус. Ынчалзадаа чоонга эмчи дузалын өй-шаанда чедирип, аныяк назынны девин-биле бүгү ажылга четтигип турган бис. Уттундурбас чүүл — аът, теве мунарынга өөренип турганым... Үр болбаанда чоннуң ажы-чаңын, чаңчылдарын өөренип билип, аңаа чаңчыгып, чоп-биле ак-кара чокка таныжып, аргыжын эгелээн мен. Ол мээң ажылымга дыка чигелденип берген.

Эмчи кадрлар сестралар, фельдшерлер немежин турган.

1950 чылдан 1953 чылга чедир Улуг-Хемниң район эмнелгезинге ажылдадым. А 1953 чылдың күзүнүден эгелээн бо хүннерге чедир бо эмнелгеде ажылдап, чоонга бараан боон чор мен — деп Зоя Степановна мээң сонуургаан айтырыымга доңчу харыылады.

Эмчиниң үзүн оруунга чүү таварышпаан дээр. Ол бүгүнү аныяктарга сонуургадыр, оларга арга-дуржулгазын көргүзүп, сүмелерни күзелдин-биле берип турар. Ону Зоя Степановна дагдыпыкчы хүлээлгем деп санаар.

З. С. Токарева коллективте хүндүлүг кижилериниң бирээзи. Үжен бир чылдарның иштинде чеже кижиниң өөрүшкүзүн хүлээп ап, чежезинге кадыкшылды эгитпээн дээр.

Диспансерниң эмчилери хоорайның албан организация, бүдүрүлге черлериниде ажылчы чоп өртүзүнга халдавырлыг аарыгларны болдурбазының дугайында тайылбырны, лекцияларны, беседаларны доктаамал чорудуп турар.

— СӨКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, бистиң Коммунистиг партиявыстың, Совет чазактың совет кижилериниң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидер дээш ада сагыш салын, медицина ажылдакчыларының ажыл төлевирип өстүргени биске эмчилерге өөрүнчүг-дүр. Аңаа харыы кылдыр онуг беш чылдың ийнги чылында чоннуң кадыы дээш бүгү күштү салып ажылдаарын хүлээптеп мен — деп, Зоя Степановна чугаалады.

Хоочун эмчиниң уруу Татьяна Леонидовна Токарева авазының мергежилин салган, ону үзамчылап Кемерово хоорайда медицина институдунуң бешки курузунда өөренип турар. Ол институтту доскаш, Тывага кээп ажылдаар мен деп турар.

З. С. Токарева «Күш-ажылга шылгарал», «Күш-ажылдың хоочуну» деп медальдарның база «Кадык камгалалының тергиини» деп хөрек демдээнин эдилекизин болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи деп бедик атты чедип алган. Ийи чыл бурунгаар Зоя Степановнаны пенсияже үдээн-даа болза ол совет кижилериниң кадыы дээш ажылын ам-даа үргүлчүлевишаан.

О. МААДЫ.

ХҮНДҮТКЕЛДЕ

Кадык камгалал шугумунда 28 чыл ажылдап турар, боду 40 хар ажыл чоруур чолдаксымаар дүртсыныг, кезээде катыы хөлдүг, шевергин кеттинин алган чоруур, бодүүн эмчини Бай-Тайга районуң чону шупту таныыр. Ол район эмнелгезиниң туберкулёз аарыгларын эмнээр салбырда медсестралап ажылдап турар Дыыкнан Маадыевна Монгуш-тур.

Д. М. Монгуш 1946 чылда Кызылга фельдшер-акушерлер школазынга өөренип киргеш, ону 1949 чылда доскан. Күш-ажылчы баштайгы балымнарын ол Барыын-Хемчик районун Хөнделен сумузунга эгелээн. Хөнделеден чоруткан. Аянгатыга медпункт эргелекчилеп, Барыын-Хемчиктиң район эмнелгезиниң иштин эмчи сестразынга, Чөөн-Хемчиктиң район эмнелгезиниң иштин эмчи сестразынга, Каа-Хемниң район эмнелгезинге ажылдап чораан. 1963 чылда Барыын-Хемчик районуң «Барлык» совхозка медпункт эргелекчидээри-биле Кадык камгалал министерствозу чорудупкан. Аңаа 7 чыл ажылдаан. 1969 чылдан эгелээш бо хүннерге чедир ол бо район эмнелгезинде онаашкан ажылынга кызымак, хөй-ниитичи дыртып, чоннуңа-даа, коллективинге-даа мактаныр турар. Дыыкнан Маадыевна 8 уругуун иеди.

Дыыкнан Маадыевна Монгуш када-даа ажылдап чораан чонунга хүндүткелдиглерини бирээзи болуп, уруг-дарыының өөредилге, кижиндилгеличе кол кичээнгейни салып чоруур ке. Улуг Октябрьның 60 чыл ооң толептиг үтүүр дээш эш-ооруг-биле бир дөмей кызымак ажылдап турар.

Б. ДАГБЫ.

ЧУРУКТА: Д. М. Монгуш ажыл үезинде.

Авторнуң фотозу.

АРЖААННЫ АЖЫТКАНЫ

Сайыр бажы черге, тей кырынга, чолдавыргай дүрт-сынныг, кирбей кара салдыг, өшкү кежи чолдак тон кеткен, хап идиктерлиг, бир холунда куу даянгыыш туткан аныяк кижи өн шаа өшкү кадарын чораан. Эктинде чүүктеп алган чактыр боозу, аскан кылаштаарга ыпдыызы ол ийикпе, оргазынга шаңпыланып чораан.

Тей кырынга үнүп келгеш, өшкүлерин дайтырган, бо каш өшкүнүң маңнаганын, бо оорга, буттун ыстап саргыырын аар, ол чарыкта салып каан дузаамга чедип шыдаваазым ол ирги бе деп болганан. Хүн караанга кылаңайнын чылар аккыр харга кадарының кара карактары чылчырыктаан. Ооҗум салгын өшкү кежи тонуун эдээдеп үштүгулап кедген дүктерин шимчедип, тонуун эдээн ажа октагылаан. Ынчан асканайнын чорда хүн түүрүүнче кире берген. Кышкы хүн улаар эвес, каш өшкүзүнүн бажын арай деп чораан дозуп алган, аалынче чаныпкан. Өөнге кээп, дерге боозунуң саадаан чежип турда, ооң кадайы — үзүн кара, аныяк хөрээжен көргеш, тудуп алган кирип кээп от салып, шай изидип ора, ашаандан өшкүлерин даяа кадарын хүнээнин, дузаан барын көрген бе дээрин айтыргаан. Буду, оргазы ааражаан, дузаанга четпээнин дыңнаткаш, адыш ооу дег оюлган кедереп ышкаш, чода мырыңай частын эгелээнин кадайынга көргүскен.

Кыштың соогунда барып-барып өгүнүң эр ээзи мынчаар, аарып чыдып алырга, бо каш өшкүнү кым карактаарыл. Эзи сүрүптерге ыт, куш баа бар. Өшкүлер чокта канчан амыдыраарыл деп бодап, бодалынга алаын муңгаран олургаан.

Даартазында аарыг кижини өгге каапкаш, каш өшкүзүн кадарын хүнээнин, эрте-ле оларын эккеп кажалааш. Бадый хамны хооп экээрі-биле кылаштап чорупкан.

Бо өг-бүле өг тип, амыдырал кожуп чурттаа-ла чүгле ийи чыл болган. Ол үеде Тывага лама, ламның, шаа-кеңиргенин, дерегүлерин даяа кадарын хүнээнин, дузаан барын көрген бе дээрин айтыргаан. Буду, оргазы ааражаан, дузаанга четпээнин дыңнаткаш, адыш ооу дег оюлган кедереп ышкаш, чода мырыңай частын эгелээнин кадайынга көргүскен.

Кыштың соогунда барып-барып өгүнүң эр ээзи мынчаар

ХӨГЖҮМГЕ ХАНДЫКШЫТКАН

1947 чылдың апрель төнчүзүнде Тываның төөгүзүнге бир-ле дугаар музыка школазы Кызылга ажылдан эгелээн. Ынчан ол чаңгыс класстыг, 20 өреникчилиг турган.

Чылдар эрткен. Ам ол школа 30 харлап турар. Бо эрткен үеним дургузунда школаның Тывага музыка уран чүүлүн сайзырадырынга киргген үлүүн үнелеп көөр дизе, бистиң культура хөгжүлдевистиң төөгүзүн сайгарып көөрү негеттинер пиик. 30 чылдарның иштинде школаны доозкан, ацаа хөгжүмге хандыкшаан кижилерниң саны адаары безин берге.

Уран чүүл училищезин тургуетупарының мурнунда республиканың культура ажылдакчыларының музыкага билиг-мергежилин бедидериниң курстары база бо школаның баазазынга турду. До, ре деп демдектерни безин билбес кижилер келгеш, ийи, үш ай эрткенде нота ёзугаар аялганы баянга, мандолинага ырладыптар кылдыр өөренип алгаш чаныс турган.

Школаның доозукчуларындан ам ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң кежигүннери, дирижёрлар, артистер, музыка башкылары доозуп кымнарны чок дээр.

Амгы хүннерде школада 400 хире уруглар өөренип турар. Тускай эртемниг 35 башкы бар. Уруглар маңаа фортепиано, баян, аккордеон, домра, балалайка, гитара, труба, флейта, скрипка класстарынга ойнап өөренип, ниити музыка культуразы-биле таныжып ап болур.

Школаның доозукчулары В. А. Щербаков, Г. П. Ляпина болгаш өскелер-даа музыка училищелерин, консерваториаларны доосканының соонда, боттарының төрээн школазынга кээп ажылдай бергилээннер. Чаңгыс бо чижек безин ук школа уран чүүлге, музыкага кайы хире бердинген, хандыкшаан кижилерни кижиндип турарын херечилеп турар.

М. СААЯ.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден): баян, аккордеон класының башкызы В. А. Щербаков бо чылын школаны доозар өреникчизи Л. Сорокина-биле кичээл үезинде; домра класының үшкү классчызы Аляна Оюн; скрипка класының башкызы Г. П. Ляпина дөртү классчы Чечек Сарбаа-биле кичээлде.

В. АМЫРНЫҢ болгаш А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ДОШПУЛУУРУМ

Сөзү О. СУВАКПИТТИНИ. Аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫЫ.

Кожа-хелбээ өңнүктерим
Мактап чанар дошпулуурум.
Кожамыктап ойнап-ойнап,
Мага ханмас дошпулуурум.

Чараш кыстың чүреккейин
Хөлзедиптер дошпулуурум.
Чалыы эриин ынакшылын
Көзеп келир дошпулуурум.

Хөөмей, сыгыт салгылаарга,
Хөнүте бээр дошпулуурум.
Хөглүг баштак самнай бергеш,
Хөннүм калбас дошпулуурум.

Шимченгир.

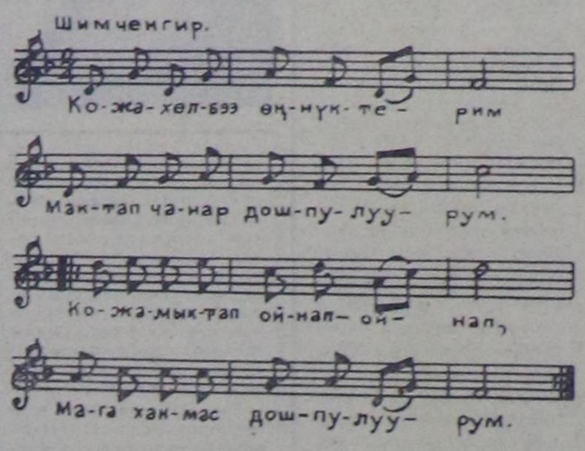

телевидение

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—«Суладал шимчээшкинче, чыскаалыцар!».
10.30—«Оттурукчу».
11.00—«Совет Эвилелинге баран боор тур мен!».
12.00—Шыдыраага Европа чемпионады.
12.30—«Эн-не, эн-не, эн-не...» Мультфильм.
13.00—13.10—Чапсар.
13.10—«Орленок» телестудиянның аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң Маздыры, ССРЭ-ниң алдарлыг шенекчи-ужудукчузу С. Н. Анохин-биле ужуражыышкыны.
13.55—«Музыкалыг киоск». Э. Беляева эрттирер.
14.25—«Кодээниң шагы».
15.25—«Литературлуг беседалар». «Литератураның кол маадыры—амтыг үениң кижизи».
16.10—«Улуг оруктуң базымнары». «Комсомольск». Уран-чечен фильм.
18.00—«Бөгүн — төрелдешкек хоорайларның бүгү-делегей хүнү».
18.30—18.40—Чапсар.
18.40—«Октябрь ырлары». Политиктиг ырларның 7-ги фестивалы. ГДР-деп дамчыдылга.
19.30—«Делегей панорамазы».
20.00—Медээлер.
20.15—«Күш-ажыл кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазы».
20.30—Орус улустуң болгаш совет ырлар концерти.
21.00—«Кино аян-чоруктарының клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич эрттирер.
22.00—Футболга делегей чемпионадының шилилге маргылдаазы. ССРЭ биле Грециянның шилиндек командаларының оюну. 1-ги таймы. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—00.15—Футболга делегей чемпионадының шилилге маргылдаазы. ССРЭ биле Грециянның шилиндек командаларының оюну. 2-ги таймы. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга.

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Дюймовочка». Мультфильм.
11.00—«Тоол аалдан келди», «Чеди өөнүг челээн-чечек». Уран-чечен телефильм.
11.30—«Дириг амытаннар делегейинде». Дамчыдылганы география эртемниериниң доктору Н. Н. Дроздов эрттирер.
12.30—М. Глинка— «Анданте канта-биле база рондо». Бүгү-эвилед радиозуунуң болгаш Төп телевидениениң симфония оркестри күүседир. Дирижеру — Б. Демченко.

КЫЗЫЛДАН

12.45—«Чогаатпаан тоогу». Уран-чечен фильм.
14.15—15.50—Чапсар.

МОСКВАДАН

15.50—«Дүжүүчө чада-орук». Эртем-нептер е д и л г е-лиг фильм.
16.10—«Төрээн чургузуста». Азербайджан ССР.
16.40—«Москвачылар беш чылдың базымында».
17.10—«Камгалалдыг черни кезий аян-чорук».
17.30—Уруглларга фильм. «Трясогузка» шерии». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.50—Телемедээлер.
19.05—«Пйн Хазаррар». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.30—«Кижи болгаш хоойлу». Профессор А. А. Безуглов эрттирер.
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.10—«Кызылдың уруглариның музыка школазы 30 чыл болган». Дамчыдылга.
21.00—Телемедээлер.
21.10—Чаңгалалдар.

МОСКВАДАН

21.15—С. Михалков— «Кичээн, бүрү хаданн». Телешиниң баштайгы көргүүлгези.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—23.40—Чапсар.
23.40—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. Канада биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. Австриядан дамчыдылга.

КӨЖЕР ДЕЛГЕЛГЕ

Чурулга уран чүүлүнүң В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде бөөр 107 чыл болганынга турескаатган көжер делгелгезин Тываның Чурукчулар эвилелиниң баштаар чери организастаан. Делгелге апрель 22-де автосепте заводунда ажыттынган. Ында РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, Тыва АССР-ниң күрүне шаңналының лауреады С. К. Ланзының, чурукчулар Г. С. Суздальцевтиң, И. Ч. Салчактың, С. Ш. Сарыг-оолдуң, Г. Л. Торлуктуң, Ю. Г. Курскийниң, Ю. Д. Деевтиң болгаш өскелерниң-даа Совет Тываның хөгжүлдезин, оон күш-ажылчы кижилерин көргүскен чуруктары бар. В. И. Ленинге, Октябрьның 60-чылынга турескаатган ангы-аңгы жанрлыг ажылдар база кирип турар.

Делгелгени сүт заводунга, республика типографиязынга, башкы институтунга ажылчыннарга, студентилерге, ажылчыннарга бараалгаткан.

БИСТИҢ КОРР.

СТАРТКА БЕЛЕТКЕЛ

Республиканың аныяк туристер станциязы биле башкылар билиг бедидер институт чоокта чаа тус черниң уг-шиин толарадыр талазы-биле болүктерниң удуртукчуларының семинарын эрттирген. Аңаа республиканың бүгү районнарындан туризм талазы-биле харыысалгалыг башкылар келген болгаш олар маргылдаалардың дүрүмүн, чер тодарадырының картазын тургузар талазы-биле дөрт хонук иштинде өөренгеннер.

Семинарның практиктиг кичээли Кызыл чоогунда ортулукка эрткен. Аңаа база туризм талазы-биле чамдык үүлдерни башкылар билип алганнар.

Семинар соолунде башкылар тус-тус школаларынга баргаш, турисчи маргылдаа эрттирер черлерни тодарадып, өөреникчилерниң экскурсиялар, походтар, аян-чоруктар кылыр черлерин тодарадырлар. Ол ажылдарның үезинде документацияны канчаар тургузарын башкылар өөренгеннер.

Республиканың башкылары чайгы үеде школачыларның дыштанылгазы хөглүг болгаш солун болзун дээш үүнү кылырын бо семинардан база өөренип, билип алганнар.

Ф. ЖУРАВЛЕВ.

Республиканың аныяк туристер станциязының директору.

МАРГЫЛДАА ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Баскетболга бистиң республиканың бирги черы дээш маргылдаазы Кызылдың төп күш-культура бажыңында чоруп турар. Оон кирижиктилерин ийи болүкке үскен. Эң шыырак—бирги болүктө педагогика институдунуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының, кодээ ажыл-агый техникумунуң, «Динамо» спорт ниитилелиниң болгаш «Медик» командазының баскетболистери киржип турар. Ийиги болүкте—районнарның, Хову-Аксының шилиндек командалары киргеш.

Бирги болүкке болган оюнларга Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентилери боттарының удурланыкчыларын уткаш, ам дээрезинде барги черде чоруп турар. Эрткен чылгы республика чемпионларының педагогика институдунуң командазы чаңгыс аштырыышкынны. Ийиги болүкте ойнап турар командалардан Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик районнарның командалары өскелерни мурнай берген.

Баскетболга республика маргылдаазының түнней оюнары бөгүн болур.

ЧУРУКТА: ЦСКА-ның командазы—1977 чылда баскетбол талазы-биле чурттуң чемпиону. Үстүкү одуругда (солагай талазындан): Владимир Петраков, Иван Едешко, Анатолий Мышкин, Андрей Лопатов, Сергей Коваленко, Алжан Жармухамедов, Евгений Коваленко.

Адаккы одуругда: тренер Анатолий Астахов, Александр Милешкин, Валерий Милосердов, улуг тренер Александр Гомельский, Станислав Еремин, Сергей Белов.

И. УТКИННИҢ фотозу.

КӨДЭЭ БИБЛИОТЕКАДА

Коммунист Зинаида Алдай Булун-Терек библиотеказында ажылдаа-ла элээп үр болу берген. Библиотеканың ном саныын көвүдедир, помчукчулар хаара тудар талазы-биле доктаамал ажылдан келген. Библиотеканың фондузунда ам чаа 500 ном база немешкен. Эрткен чылдың көргүүлери-биле библиотека эки ажылдыг болуп, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Библиотека чүгле суурнуң чурттакы чонун эвес, а малчыннарның 15 коданнарын база номнар-биле хандырып, оларже үнүүшкүннерин доктаамал кылып турар.

Зинаида Алдай партия эге организациязының секретары, иденкейлиг хөй-ниитичи депутат. Чырыкче чаа үнген номнарның кыска допчуладын помчукчуларга кылып турар. Чоокта чаа чогаалчы В. Закруткиниң «Авыралдыг не» деп номунга конференцияны эрттирген. Ам библиотекарь тыва чогаалчы М. Б. Кенин-Лопсаңның «Тениң самы» деп номунга помчулга конференциязын эрттиреринге планнаан турар.

Улуг Октябрьның 60 чылын чедиишкиниг уткуур дээш помчукчулар-биле турум ажылды ам-даа калбартып, помчукчулар саныын болгаш ном тарадылгазын көвүдедири-биле коммунист Зинаида Алдай кызымак ажылдан турар.

Ө. ДОНМУТ.

Улуг-Хем район.

ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Хоорай Совединиң эдлеглиг сессиязы апрельдиң 27-де 14 шакта СЭКП хоорхомунуң хуралдаар залында болур.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланышкынныг даттын дургеин секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 8—13, Кызылга 7—9 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы хүндүс, кежээ болгаш бот-өөредилгелиг бирги курска дараазында факультеттерге студентилер хүлээп алыр:

Үлетпүр болгаш хамааты тудуг.

Автомобильдер болгаш автомобиль ажыл-агыйы.

Институтка долу ортумак эртемниг хамаатыларны хүлээп алыр; хүндүскү салбырга 35 хар чедир назылыгларны, бот-өөредилгелиг база кежээки салбырларга назы-харының кызыгаары чокка хүлээп алыр.

Билдириишкиннерни болгаш хүлээп алырының шылгалдаларын дараазында хуусаада чорудар:

хүндүскү салбырга кирерлерге билдириишкиннерни июль 20-ден июль 31-ге чедир, киреринiң шылгалдаларын август 1-ден 20-ге чедир чорудар;

кежээки салбырга кирерлерге—билдириишкиннерни июнь 20-ден август 31-ге чедир, киреринiң шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир, кирер саныарын сентябрь 11-ден 20-ге чедир чорудэр;

Бот-өөредилгелиг салбырга кирерлерге — билдириишкиннерни август 31-ден эгелеп хүлээп алыр, киреринiң шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир, кирер саныарын сентябрь 11-ден 20-ге чедир чорудар.

Институтка кирерлер физикага (аас-биле), математикага (бижимел-биле болгаш аас-биле), орус дыл болгаш литературага (чогаадыга) киреринiң шылгалдаларын тудар.

Ортумак школаны доозун тура алдын (мөңгүн) медальбиле шаннатканнар азы ортумак тускай өөредилге черлерин тергиин эки доосканнар дээди өөредилге черниң шилин алганы-биле бир эртемге шылгалда дужаар. Шылгалдаларны дужаан тура, «кончуг эки» деп демдек алза, өске шылгалдаларны тударындан хосталыр, а «эки» болгаш «ортумак» демдектер алза, өске чогуур эртемнерге шылгалданы дужаар.

Институтка кирерлериниң конкурстуг шилин алыышкынын киреринiң шылгалдаларының үезинде алган демдектериниң үндезининге баллдарның ниити санын болгаш ортумак эртемниң дугайында документиниң иштинден ортумак арифметиктиг үнелээшкин-биле чорудар.

Хүлээп алыр дугайында билдириишкинни институттуң ректорунга шилип алган факультедин айытышан чорудар. Ол билдириишкинге кожар үүлдер болза: бодунуң сөөлгү ажылдан турган черинден бүдүрүлге черниң удуртукчузунуң, партком секретарының, профовилел организациязының даргазының шызытканы характеристика-рекомендация, а школалар доосканнарга директорнуң, класс баштынчы башкызының болгаш комсомол организациязының секретарының шызытканы характеристика-рекомендациязы (Чепсектиг Күштериниң хүрээлениндеги халашканнарга шериг кезээниң командылалындан характеристика албан херек), ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), ортумак тускай өөредилге черлерин доосканнарга—демдектерин ушта бижээн диплом, 5 фоточуруктар (бөрт чокка тырттырган, 3Х4 хемчээлдиг), күш-ажыл дептериниңден ушта бижилге, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, паспорт болгаш шериг биледин кирер деп турарлар боттары эккеп көргүзер.

Документилерлиг билдириишкиннерни дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. КПП-ниң Кызылда салбыры, хүлээп алыр комиссия.**

Кызылда Күрүненiң педагогика институдунуң бот-өөредилгелиг салбыры 1-ги курска дараазында тускай эртемнерге студентилер хүлээп алырын чарлап тур:

1. Математика.
2. Орус дыл болгаш литература.
3. Педагогика болгаш эге өөредилге методиказы.
4. Биология.

Киреринiң шылгалдаларын 1977 чылдың март 23-тен апрель 2-ге чедир болгаш июнь 3-тен 14-ке чедир ийи эдлечгеде дараазында эртемнерге чорудар:

«Математика» тускай эртемниге — математикага (аас-биле болгаш бижимели-биле), физикага (аас-биле), орус дыл болгаш литературага (бижимели-биле);

«Орус дыл болгаш литература» тускай эртемниге — орус дыл болгаш литературага (аас-биле болгаш бижимели-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга азы тыва дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилге методиказы» тускай эртемге — орус дыл болгаш литературага (аас болгаш бижимели-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле). Тыва дыл өөренир болүкке тыва дылды (аас-биле) немей дужаар;

«Биология» тускай эртемге — орус дыл болгаш литературага (бижимели-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле) дужаар.

Билдириишкиннерни июнь 1-ге чедир хүлээп алыр, аңаа дараазында документилерни албан кожар: ортумак эртемниң дугайында документини (боду-биле), чурттан турар черинден шызылга, күш-ажыл дептериниң хоолгазы, эмчи шынзылгазы, ажылдан турар черинден характеристика, билдириишкин болгаш 3Х4 см хемчээлдиг 4 фото-чуруктар.

Документилерни дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу 34, пединститут, бот-өөредилгелиг салбыр. Телефон 2-20-36.**

ХҮЛЭЭП АЛЫР КОМИССИЯ.

Тываның кедзэ ажыл-агый техникуму 1977-78 өөредилге чылында кирип өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Кирип өөренир салбырга өөренириниң хуусаазы:

1. Агрономия салбырынга —3 чыл 6 ай.
2. Ветеринария салбырынга —3 чыл 6 ай.
3. Зоотехния —«— —3 чыл 6 ай.
4. Бухгалтер учедунуң салбырынга —2 чыл 10 ай.
5. Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының салбырынга — 3 чыл 10 ай.

Боду өөренир салбырга өөренириниң хуусаазы:

1. Зоотехния салбырынга —4 чыл 6 ай.
2. Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының салбырынга — 4 чыл 11 ай.
3. Бухгалтер учедунуң салбырынга —3 чыл 10 ай.

1. Техникумга ССРЭ-ниң эр, херээжен хамаатыларын хүлээп алыр. Бүдүрүлгеге ажылдавайн өөренирге 30 хар чедир назылыгларны, бүдүрүлгеге ажылдавышаан өөренирге (боду өөренир) назы-хар кызыгаар чокка хүлээп алыр. Кирер кижилер долу эвес ортумак (сес чыл) азы ортумак школа хемчээлинге эртем-билиглиг болгаш киреринiң экзаменнерин чедиишкиниг тутган турар ужурлуг.

2. Техникумче кирер саныарда артык эргени ажыглаар кижилер болза:

а) Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери;

б) ниити билиг школазын доозуп тургаш, мактал бижиктер-биле, алдын азы мөңгүн медальдар-биле шаңнатканнар, а ол ышкаш ортумак профтехучилищени доозарда тергиин эки өөренгениниң дипломун алганнар;

в) доктааттынган чурум ёзугаар —№ 3 форма-биле колхозтарның, совхозтарның база өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң чоруткан кижилери;

г) өөредилге черинге өөренири-биле шилип алган тускай эртемниң талазы-биле ажылдан турар, 2 чылдан эвээш эвес практиктиг ажыл стажтыг кижилер, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге 2 чылдан эвээш эвес албан эрттирген, курлавырже үнген шериг албаныглар.

3. Хүлээп алыр дугайында билдириишкинни шилип алган тускай эртемни айытпышаан, техникумнуң директорунуң адынга кирер.

Билдириишкинге капсырар үүлдер болза:

а) сес чыл азы ортумак эртемниң дугайында документ (боду);

б) 286 форманың медицина шынзылгазы;

в) кадрлар кылдызының начальнигиниң азы бүдүрүлгениң, албан черниң, организациянның удуртукчузунуң шынзыткаы, күш-ажыл дептериниңден ушта бижээн үүл, ажыл стажы 2 чыллан эвээш эвес болур;

г) № 3 форма-биле колхозтарның азы совхозтарның чоруткан бижин;

д) дөрт фоточурук (бөрт чокка тырттырган, 3Х4 см хемчээлдиг);

е) өөредилге черинге чедип келгеш, кирер кижилер теруттүнген дугайында херечилелин азы паспортун, шериг биледин азы кинр бижээн херечилелин боду көргүзер.

4. Биллириишкин киргген кижилер киреринiң экзаменнерин дужаар. 8 класс доосканнар орус дылга (диктант), математикага. 10 класс доосканнарны орус дылга болгаш литературага (сочинение), химияга (аас-биле) экзаменнер дужааткаш, ветеринария салбырының 2-ги курузунга хүлээп алыр.

Билдириишкиннерни 1977 чылдың июнь 1-ден июль 31-ге чедир кирер. Киреринiң экзаменнерин 1977 чылдың август 1-ден 20-ге чедир дужаар, өөреникчилериниң составынга кирер саныары 1977 чылдың август 21-ден 24-ке чедир болур.

Техникумнуң хүндүскү салбырынга киргеннерни ниити чурум ёзугаар стипендия-биле хандырар.

Тыва националдыг совхозтар ажылчыннарының болгаш колхозчуларның уруглары ог-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында шынзылга киирер болза, күрүнениң бүрүн хандырылгазынга хүлээп алыр.

Техникумнуң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу № 5, телефоннары: 2-55-93, 2-36-04, 2-43-09.

Тываның кедзэ ажыл-агый техникуму белетиел курстарының хүндүскү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларынга киреррлерни хүлээп алырын чарлап тур.

Кичээлдер 1977 чылдың июнь 1-де эгелээр. Өөренiрiниң хуусаазы 1 ай, өөредилге дээш төлевир 17 рубль

Курстарга кирерлер өөредилге төлевирин төлээн дугайында квитанциянны капсырган билдириишкинни директорнуң адынга кирер. Акшаны кайы-даа почта салбырындан Күрбанкының Тыва республика конторазында № 12055 саныжылга саныынче шилчидип болур.

Келир черниң адреси: **Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу 5, телефоннар: 2-36-04, 2-43--09.**

Коммунал болгаш социал-амыдыралга херек тудугларны чорудары-биле № 81 чаа тудуг эргелелин «Тыва тудуг» трестин Кызыл хоорайда тургускан. ТЭ-81-ге ажылдаары-биле дараазында ажылчыннарны:

Дашчыларны,
Монтажиктерни,
Каңнакчыларны,
Бызанчы-бетонщиктерни,
Арматурщиктерни, дузалакчы ажылчыннарны

чалап тур.

Өг-бүлелиг ажылчыннарга чурттаар бажыңны ийи чыл иштинде тып бөөр.

Трестиң өөредилге комбинады ТЭ-81-ге ажылдадыры-биле тудугуңуң тускай эртемнеринге өөредири-биле 18 хардан өрү назылыг өөреникчилерни хүлээп алыр. Өөренiр хуусаазы үш ай, айда 75 рубль хемчээлдиг стипендия төлөөр. Бот өөреникчилерге ниитиниң чурттарга бажыңы бөөр.

ТЭ-81-ге ажылчыннарны «Тыва тудуг» трестиң болгаш ТЭ-81-ниң кадрлар кылдызынга хүлээп алыр. Адрес: **Красноармейская кудумчузу, 76, телефоннар: 2-32-83 болгаш 2-25-65.**

КИНО

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сени шиңме!» (7-10-гу үндүрүлге) 10.00, 11.30, «Үш хүн» 13.00, 14.45, 16.30, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шортанның айытыалы-биле» 9.00, 14.00, «Золушкага үш тоорук» 10.30, 12.15, 15.30, «Кара демдектиг ак куш» 17.15, 19.35, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Солдат Иван Бровкин» 9.30, 11.00, 16.50, «Черлик чүрек» 13.00, 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аъттыг бажы чок кижи» 9.30, 11.00, 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Улуг идегелдер» (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кара демдектиг ак куш» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Лаура дээш миллион» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орадакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетпүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдыстериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 161.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00552.